

FLORIN-CORNELIU POPOVICI

Mihai Olos. **La povești în casa de paie, visând la orașul-sat universal.** **Fragmente de jurnal** **de Ana Olos, Editura Timișoara, Fundația Triade, 2015, 184 p.**

Și eu am fost în „olospolis”

La povești în casa de paie, visând la orașul-sat universal este o carte cu o dublă intenție celebrator-recuperatorie: a memoriei artistului Mihai Olos și deopotrivă a memoriei satului românesc, maramureșean, o punere în operă a deja celebrelor „veșnicia s-a născut la sat” și „copilăria copilului universal”. **Fragmente de jurnal**, prin structura atipică pe care o are, debutează (dar și sfârșește) cu un scurt dialog (pe-alocuri paradoxal) dintre Ana și Mihai (a se vedea circularitatea cărții) legat de *leagăn*, de momentul zero al existenței, matrice și simbol al originilor, coagulant, protector, feminin prin excelență, nostalgic: „Mă rătăcesc aici, în orașe mici, vulgare, dar nu în cele mari și largi, pentru că tot timpul simt în mine, ca o busolă, nordul, locul unde am stat în leagăn.” (p.8) Coincidență fericită, nordul busolei se identifică aici cu Maramureșul istoric, el însuși leagăn al limbii române, al rotacismului, conservator al culturii și al tradiției, al românității în stare pură, parte din Ardealul ce a funcționat dintotdeauna ca un veritabil act de legitimare, de identificare și de mândrie națională, ca un spațiu al apartenenței la valorile și la perenitatea carpato-danubiano-pontică: „Bisericile din Maramureș sunt, de fapt, niște nave care sunt din <<flota>> lui Noe, că nu era numai o singură corabie. Însăși terminologia din arhitectura bisericească o atestă: navă, naos, pronaos...Iar intermediarul dintre biserică și arcă este moara.” (pp.139-140)

Prima amintire consemnată (și aici un rol stimulatîv îl are Ana Olos) îl retrimite pe Mihai Olos la copilărie, la pruncul de odinioară în cămășiță roșie (ia românească unică în lume, obiect vestimentar ce ține de substratul folcloric mioritic), în vatra casei țărănești, alături de puii de animale din bățatură. E un episod de rememorare duios-nostalgic, de descoperire reciprocă a lumii, folosit peste ani, ca element de autoraportare și de autoidentificare, de plasare în contextul arhaicei ruralități, ce-și conține locurile misterioase (cimitirul, fântânile) și deopotrivă oamenii bizari (Anica Ioșchii, Gheorghe a cailor).

Artistul Mihai Olos, spirit liber, este un *cetățean al lumii*. Limbajul artistic fiind unul universal, fără granițe, care unește și înobilează, îi permite acestuia să adune sub aripa protectoare a unei acolade de mari dimensiuni toposuri precum Ardihat, Asuaju de Jos, Bârsăul de Sus, moara Cătiții, Moigrad, Poiana Codrului, târgul, Pășunea Mare, Coca, Târșolț (zona Negrești-Oaș), Ariniș, Preventoriul din Cluj, Roma, Madrid, Franța, Grecia, Turcia, Germania. Sunt geografii imaginare, prefigurări ale libertății de mișcare totale, dar și ilustrări ale concretului, spații ale trecerii-petrecerii, hărți ale „ucenicilor” succesive ale artistului plastic, surse majore de inspirație, consemnări ale unor popasuri ritualice în scop creativ.

După cum era și firesc, alături de simbolul complex al leagănului, o pondere însemnată în carte o are figura Mamei (Măicuței) artistului (căreia îi consacră un adevărat cult), receptacol, Axis, coloană a infinitului, biserică, femeie voluntară, destoinică, având o identitate și o personalitate puternică, ce ține coagulată în jurul său întreaga familie rurală: „sunt fiul Maicii mele [...]” (p.183) Atmosfera rememorată de Mihai Olos este una bucolică, idilică, paradisiacă în care până și șarpele (în jurul căruia

s-au țesut o serie de legende, parte din înțelepciunea țărănească ancestrală) are un rol benefic bine determinat: „Uciderea șarpelui în curtea bunicului era unul dintre semnele rele ale vieții, ca și tăierea pădurii. Pădurea și șarpele erau păstrătorii tainelor, semne ale misterului.” (p.11)

Deși lumea satului și-a pierdut mult din savoarea și din amprenta autentică de odinoară, Mihai Olos continuă să se raporteze la ruralitatea autohtonă (guvernată de Pace, de Echilibru și de Armonie), la *propria* ruralitate percepută la maturitate cu ochiul artistului, la spațiul sacru, la eternul „acasă” simbolic.

De la scurtul dialog-cadru din debutul **Fragmentelor de jurnal**, tot atâtea provocări ale autoarei (maestru de ceremonii) lansate artistului, Ana Olos trece la consemnări despre Mihai Olos și viața acestuia, consemnări din cele auzite, trăite, și recuperate din memoria afectivă. Întâmplările aparent banale pentru publicul larg capătă statutul de jaloane existențiale pentru plasticianul Olos, puncte de reper pe care i se sprijină o întregă viață de creație și de (auto)analiză. Micile „compuneri”-expozeu, gen **Cum a <<schiopat>> bunicul, Găinile și ouăle, Jocuri de copii, Cartofii noi, Bivolita împungătoare, Săniile de nuiele, Călărirea pe bivoli, Povestea cu ciobanul din Borșa** sunt povești concentratoare de sens și de semnificație, în care mica istorie locală, faptul mărunț cotidian, ruralitatea în nuce dobândesc importanța fracturilor de destin, a întâlnirilor providențial-sapientiale dintre puiul de țăran (predestinat universalității) și întâmplarea formatoare.

La povești în casa de paie, visând la orașul-sat universal abundă în cuvinte populare din tezaurul național (ardelenisme din zona Maramureșului, țâpurături din „gura de glas”-p.140), în credințe, obiceiuri și superstiții populare, de unde importanța etnografică, folclorică și antropologică a **Fragmentelor de jurnal**: „Pe meșter-grindă. Acolo se pune și buricul copilului, cordonul ombilical, pe care se făcea un nod. Se usca acolo. Și nodul se desfăcea la nuntă, când copilul devenea mire.” (p.12-13) Tătuca, un alt personaj cu aură mistică, oficiant, dar și martor al inițierilor copilului, om cu puține clase, dar cu școala vieții la bază, are alura personajului de basm. Cu el și prin el e surprins cu acuratețe specificul locului, acel genius loci.

Există două tipuri de mărturisiri în **Fragmente de jurnal**: directe, prin care Mihai Olos, odată stârnit, spune, se lasă dus de val și mărturisește duios, precum pasul Anastasiei, și indirecte, recuperate din varii surse de către Ana Olos. Indiferent însă de natura acestora, universul rural recuperat aparține unei lumi simple, dar nu simpliste, matrice, matcă, originară și originală. Și cum lumea satului nu poate exista fără coduri, fără taine și fără semne, fără descrieri de plante, de locuri și de animale, nici Mihai Olos nu putea să facă abstracție de acestea: povestea despre broasca și cei doi broscuți, poveștile despre iernile de altă dată, relatările despre bivolița Borișca, despre aventurile legate de prinderea vrăbiilor, vulpilor și a iepurilor, toate cu un farmec aparte.

Tot din categoria întâlnirilor providențiale face parte primul contact al copilului de la țară cu abecedarul și cu manualul de geometrie, cu litera, dar și cu planul, elemente de bază din recuzita artistului plastic în devenire. Primul happening cultural, primul desen (cel cu îngerașul) care îl anunță pe viitorul artist este consemnat și el cu religiozitate. Încet-încet, adolescentul Mihai, la început „desenator de modele pentru broderiile fetelor” (p.18), ajunge cu timpul o mică vedetă locală, fiind curtat deopotrivă de fete, dar și de băieți: „Scria pentru fete scrisori de dragoste către iubiții lor plecați în armată.” (idem) Spiritul practic, apetitul pentru meșterit, creația în abstract, viziunea, țin de inteligența și de ingeniozitatea țăranului român. **Calisca din coceni, Căruța de ruje, Fliscoaia subțire, Uțuț din crengi de răchită** sunt doar câteva din isprăvile „tehnice” ale unui tânăr iscoditor, tenace, ce transformă informația, observația directă, învățătura în artefact.

Familia lexicală „Țară-țărănă-țăran-țarină” (p.23) are corespondent în familia și apropiatăii tânărului Mihai Olos: unchiul Gheorghe, mătușa Iuliana, unchiul Ilie, mătușa Verona, Bunica, învățătorul Neagoe (foarte asemănător cu Domnul Trandafir), primarul cu toții buni cunosători a tainelor satului, a existenței rurale milenare transmise din generație în generație. Individual, dar și în corpore, vor deveni modele de neprețuit pentru artist, iar întâmplările ce le însoțesc adevărate puncte de referință. Scăldatul, școala (cu pedepsele și recompensele aferente, în care recunoaștem un autentic Niculae Moromete), cunoașterea și interpretarea semnelor naturii (în genul țăranilor lui Mihail Sadoveanu), sunt etapele

mersului firesc ale unei *lumi suficiente sieși*, magice, ce nu are nevoie de hiperbolizări, de cosmetizări sau de „adjuvante” narative.

La povești în casa de paie, visând la orașul-sat universal prezintă povestea unui om însemnat și înzestrat, Mihai Olos, care, „La 16 ani era învățător și director de școală.” (p.32) Parcursul său profesional galopant, uneori arzând cu repeziciune etape altminteri cronofage, ni-l proiectează fie în Baia Mare și în zona Oașului, fie în Capitală. Sunt întâmplări și amintiri în alb și în negru, cu titlu de document fotografic, de la amintiri cu lupi, cu povești (la limita verosimilului) ce-l au în centru pe fugarul Pantazi din Preventoriul de la Cluj, la relatări din vremea studenției, în compania câinelui Sulin, rezultatul fiind veritabilele pagini de *jurnal de călătorie* (în real sau în imaginar). Aparent adaptabil, dar structural nostalgic, Mihai Olos își trădează slăbiciunea pentru Maramureșul natal: „Atunci când eram la Baia Mare, mă apăram cu Bucureștii. Când m-am certat cu Bucureștii, mă apăram cu străinătatea. Iar când mă voi certa cu străinătatea, mă voi apăra cu...eternitatea.” (p.47-48)

Dacă în prima parte a **Fragmentelor de jurnal** satul joacă un rol central în relatări, odată cu ieșirea în lume a artistului apar altele noi, recuperate din varii surse: **Despre învățarea limbilor**, suedezi în vizită la atelier, matematicianul metamorfozat în poet, **Savantul din Tibet** ș.a. În aceste condiții, când povestea glisează înspre Poveste, jurnalul capătă forma unui *jurnal literaturizat*, în care Mihai Olos istorisește sau se lasă istorisit (Ana Olos: „Oare trebuie să-i ceri voie cuiva dacă vrei să-i literaturizezi viața? Ar trebui, desigur, să existe un <<copyright>> și pentru faptele de viață. Mai ales că nu știi cine le deformează, le falsifică.” –p.175). În altă cheie interpretativă, avem de a face cu un *jurnal de tip colofon*, în care puține sunt caracteristicile jurnalului intim (spontaneitate, fragmentaritate, cronologie, rigorism etc.), în speță jurnalul anilor '80, al artistului consacrat, ce frecventează medii culturale elitiste, îi cunoaște pe mai marii vremii, leagă prietenii strânse, se inspiră, creează fervent, călătorește mult, participă la fel de fel de manifestări artistice din țară și de peste hotare, corespundează. **Fragmente de jurnal** reține nume sonore, precum Mircea Eliade, Emil Cioran, Monica Lovinescu, Claudiu Cosoi, Joseph Beuys, Rockne Krebs, Carol Giedion-Welcker, Eugen Drăguțescu, Giulio Carlo Argan, Petru Comarnescu, Palma Bucarelli, Lorenza Trucchi, Hubert Soltau, Carl Sandburg, Edward Steichen, Horia Roman, Werner Herzog, Jan Kucz, Ion Iancuț, Renato Guttuso, Buckminster Fuller, George Boitor. Dincolo de privilegiul întâlnirilor providențiale, Mihai Olos, cel care povestește așezat, ardeleneste, aparține unei lumi inaccesibile pentru cei mai mulți dintre noi. O pondere însemnată în jurnal o au versurile și poveștile inserate (**Groapa și miezuina**), credințele populare („**Nu se pune brad în fața casei că aduce moarte.**”-p.66), amintirile despre întâlnirea cu Marin Preda, Emil Cioran, Ion Alexandru, Nichita Stănescu sau Valentin Băștină, relatările despre legendarul George Boitor, Tudor George „Aho”, Ben Corlaci, Ion Vlasiu, Constantin Noica ș.a.

Ludicul la Mihai Olos are la bază visul cu orașul universal inspirat de ruralitatea românească: „Trăim în căsuțe de paie. Stalnicu, palenicu, cincii. Rapița și habdița, porumbița și babeta.” (p.63) Tot în spirit ludic, **Pe verso-ul unui catalog** (catalogul artistului german Dieter Roth), A și a, Artistul și Ana, își consemnează întrebările și răspunsurile spontane, ce-i vizează pe Marquez, Mircea Zăciu, Marina Abramovič, Uwe Laysiépen, dar și ideile fulgurante despre artă: „Niciodată n-am putut să sufăr desenele animate și imitațiile [...]” (p.81)

La povești în casa de paie, visând la orașul-sat universal, prin colecția de desene și schițe pe care le conține, poate fi interpretată ca o *carte de tip muzeu/album de artă*, de unde *caracterul ei paideic*. Ineditul jurnalului constă în aceea că, în cea mai mare parte, sunt descriși *oamenii* (cu calități și defecte), mai puțin artiștii, accentul fiind pus pe latura umană, pe lucrul inedit, pe picanterii biografice (Ana Olos pomenește de pofta lui Mihai Olos pentru mere, istorisește despre experiența traumatică a artistului cu ocazia cutemurului devastator din 4 martie 1977). Apartenența lui Mihai Olos la breasla artiștilor reiese și din talentul de povestitor al moroșanului, povestiri liber-alese. Transpunerea viselor artistului în cuvânt (a se vedea cataclismul din Capadocia) e un bonus de literaturitate.

Fragmentele propriu-zise de jurnal sunt puține și extrem de condensate, prima consemnare a lui Mihai Olos datând din 16 decembrie 1979, în care acesta vorbește despre sine și viziunile sale: „Întotdeauna am avut **viziuni**. Nu știu ce poate fi asta. Poate paranoia. Dar înainte deschideam ochii și

nu mai voiam să văd. Acum însă sunt în partea a doua a vieții și îmi pot permite să văd. Acum nu mai deschid ochii. E o lume cu totul aparte.” (p.137)

Carte de tip omagiu, La povești în casa de paie, visând la orașul-sat universal prinde prin ineditul său, prin periplul prin viața unui artist român de talie europeană.

În loc de încheiere, dialogul dintre Mihai și Ana pe marginea viziunii artistului despre orașul-sat universal (o utopie cu mari șanse să devină cândva realitate) constituie *mise-en-abymé-ul* întregii cărți:

M: „Satul este ultima singurătate colectivă. Este un nod.

Singurătatea de la nivelul satului crește în macrocosmos și crește în microcosmos.[...]

A: Satul primordial are un nume?

M: I-aș zice <<olopolis>>!

A: Dar <<polis>> nu înseamnă și cetate?

M: Orașul este intermediul dintre lume și sat. Gândită lumea ca sat, orașul este o aglomerație hibridă, neorganică. Cetatea e un sat consolidat în sat. Precis că este din aceeași familie cu ceata de cetățeni [...]

M: Satul primordial era o lume în care Adam și Eva și copiii lor și frații copiilor și frații fraților lor și tatăl lui Adam și tatăl Evei și cuscrele și nănașii și tătăișele și șogorii și verii și verișoarele și vecinii și vecinele erau la nunta lui Christos[...]

Tu mă întrebi mereu în abstract iar eu nu pot să-ți răspund decât în poezie.” (p.179)